

Jakab Mihály úrnak...

Magyar Királyi Igazságügyminiszter
9832 szám
1943. I. M. IX.

Dr. Jakab Mihály orvos úrnak
Budapest
XII. Fery Oszkár u. 54.

Folyamodónak a 71.000/1941. I. M. számú rendelet 1. §-ában meghatározott tanúsítvány kiállítása iránti kérelmét elutasítom.

Az idézett §-ban meghatározott tanúsítvány ugyanis csak annak részére állítható ki, aki az 1941: XV. t. c. 16. §-a értelmében mint erdélyi szombatosok ivadéka a nem zsidókkal esik egy tekintet alá. Az 1941: XV. t. c. 16. §-a értelmében pedig az esik mint erdélyi szombatosok ivadéka a nem zsidókkal egy tekintet alá, aki nem zsidó származású, erdélyi szombatosok ivadéka, és nem tagja az izraelita hitfelekezetnek. E feltételek közül pedig a folyamodó csak annyit igazolt, hogy nem tagja az izraelita hitfelekezetnek.

A folyamodó kérvénye arra van alapítva, hogy atyai nagyatyai dédszülei, Jakab Izsák és Kálmán Erzsébet nem zsidó származású erdélyi szombatosok voltak. Tekintettel arra, hogy nevezettek az 1895: XLII. t. c. hatályba lépte előtt tértek át az izraelita hitfelekezetre, áttérésük jogellenes és így érvénytelen volt. Ennek következtében gyermekeik is jogellenesen vallották az izraelita hitfelekezet tagjának magukat, valójában szüleik keresztény vallását követték. Fiúgyermekeik fiúunokái pedig atyjuk vallását követve, szintén nagyszüleik keresztény vallásfelekezetének tagjai voltak, jogtalanul és szabálytalanul vallották magukat az izraelita hitfelekezet tagjainak. Ennek következtében a folyamodó voltaképpen sohasem volt az izraelita hitfelekezet tagja, hanem atyjának atyai nagyatyjának és atyai nagyatyai dédszüleinek vallását követve, jog szerint születésétől kezdve keresztény

hitfelekezet tagja volt. A folyamodó tehát 1919. évi augusztus hó 1. napja előtt keresztény hitfelekezet tagjává vált, és amennyiben zsidó felmenőiről bizonyítani tudja, hogy azok 1849. évi január hó 1. napja előtt Magyarország területén születtek, mint erdélyi szombatosok ivadéka az 1939. IV. t. c. 1. §-a harmadik bekezdésének a/ pontja értelmében nem zsidónak tekintendő.

A folyamodó kérelme szempontjából tehát első sorban azt kell vizsgálni, való-e, hogy atyai nagyatyai dédszülei, Jakab Izsák és Kálmán Erzsébet (Betti) nem zsidó származású erdélyi szombatosok voltak.

A folyamodó a 37./ alatti állami születési anyakönyvi kivonat szerint Kabán 1900. évi április hó 2. napján született az izraelita hitfelekezet tagjaként Jakab Mátyás és Sorger Irén házasságából. A 38./ alatti keresztlevél szerint 1935-ben a református vallásra tért át, de vallásváltoztatása az állami születési anyakönyvi kivonatában nincs feljegyezve. Szülei a 34./ alatti izraelita felekezeti születési anyakönyvi kivonat szerint Debrecenben 1895-ben kötöttek házasságot. A vőlegény: Jakab Mátyás a házasságleveléről szerint 33 éves, nagybárádi születésű izraelita, Jakab Herman és Held Rézi fia. A 33./ alatti izraelita felekezeti anyakönyvi kivonat szerint Jakab Mátyás 1862. évi április hó 2. napján született Nagybárádon, Jakab Herman és Held (keresztneve nincs feltüntetve) házasságából.

A 12./ alatti házasságleveléről szerint Jakab Herz és Held Dávid leánya – akinek nevét a házasságleveléről nem tartalmazza – 1853. évi január hó 2. napján kötöttek házasságot Nagyváradon. A 13./ alatti hitközségi bizonyítvány szerint Jakab Herz neve helyesen Jakab Herman, a menyasszony pedig Held Rézi volt. Emellett bizonyít a 14./ alatti házassági szerződés és a 15./ alatti telekkönyvi kivonat is. Jakab Herman a 12./ alatti házasságleveléről szerint a házasságkötés időpontjában 30 éves volt, a 16./ alatti halotti anyakönyvi kivonat szerint

1896-ban, 68 éves korában halt meg Budapesten. Ez utóbbi okirat szerint születési helye Nagybáród, atyja neve Jakab Hájem. A házasságlevél sem születési helyét, sem szülőinek nevét nem tünteti fel. A 10. és 11./-alatti tanúnyilatkozatok szerint Jakab Herman testvére volt Jakab Franciskának, aki pedig a 85./-alatti születési anyakönyvi kivonat szerint 1825-ben Jakab Izsák és Kálmán Betti házasságából született Nagyváradon, Jakab Herman születési anyakönyvi kivonatát a 7./-alatti nemleges bizonyítvány szerint anyakönyvek hiánya miatt nem lehet kiállítani. A 9./-alatti zsidó-összeírási kivonat szerint pedig Jakab Herman özvegy Jakab Izsákné mostohafia volt.

Ez adatokból megállapítható, hogy Jakab Herman szülei, azaz a folyamodonak atyai nagyatyai dédszülei, Jakab Izsák és Kálmán Betti voltak.

Jakab Izsák az 1./-alatti zsidó-összeírási kivonat szerint 1811-ben feleségével együtt a Bihar vármegyei Nagybáród községben élt mint zsidó. A 2./-alatti zsidó-összeírási kivonat szerint Jakab Izsákot 1840-ben a Bihar megyei Rév községben írták össze. Egyéb okirati adat Jakab Izsák származásáról, még kevésbé feleségének származásáról nincs. A folyamodó tanúbizonyítást ajánlott fel annak valószínűsítésére, hogy Jakab Izsák és felesége az Udvarhely vármegyei és Bözödújfalual szomszédos Kőrispatak községben éltek, nem zsidók voltak, és szombatosságuk miatt költöztek el Bihar vármegyébe. Erre vonatkozólag kérte Máté Elek, Istvánfi Sándor, Lőrinci János, Cifra Péter, Lukácsi Sándor kőrispataki, Kovács József bözödújfalusi, valamint Muntean János, Katona István, Ispán György, Venter Gábor és Katona János nagybáródi lakosok tanúként kihallgatását.

A kőrispataki és Bözödújfalusi tanúkat kiküldött előadóm útján, a nagybáródi tanúkat pedig az élesdi kir. járásbíróság útján hallgattattam ki.

A kőrispataki tanúk közül Máté Elek semmit sem tudott Jakab Izsákról. Lukácsi Sándor pedig úgy vallott, hogy Jakab Izsákot ő személyesen ismerte mint kőrispataki lakost, 12 éves lehetett, mikor Jakab Izsák elköltözött Kőrispatakról. Ez pedig, tekintettel arra, hogy Jakab Izsák már 1811-ben a Bihar megyei Nagybáródon élt (1./-alatti conscriptio), 1848-ban pedig már nem élt (9./-alatti conscriptio), lehetetlen, tekintettel arra, hogy a tanú 87 évesnek vallja magát, születésének időpontja tehát 1861-re tehető. A tanú e körülmény elébe tárása után saját maga is azzal érvelt, lehet, hogy

tévedett, és maga nem ismerte Jakab Izsákot, csak hallott róla. Ezek figyelembevételével Lukácsi Sándor tanú vallomását nem lehetett figyelembe venni.

Id. Istvánfi Sándor, Lőrinci János, Cifra Péter és Kovács József pedig azt vallották, hogy szüleitől és más öreg emberektől fiatalabb korukban hallottak arról, hogy élt Kőrispatakon egy Jakab Izsák nevű ember, akit szerettek a faluban, mert jó ember volt, azután támadt valami bonyodalom, és Jakab Izsákot elvitték vagy elköltözött, de soha többé vissza nem tért. Azt azonban egyik tanú sem tudta megközelítő pontossággal sem megjelölni, hogy mikor kerülhetett el Jakab Izsák Kőrispatakról. Jakab Izsák feleségének nevét egyik sem tudta határozottan megjelölni. Lőrinci János szerint „valami Anna volt, de lehetett más is, lehetett Kálmán Erzsébet is”. Istvánfi Sándor szerint „felesége valami Kálmán Erzsébet volt”, Kovács József szerint „talán Kálmán Erzsébet”, de erre már nem emlékezik biztosan. Jakab Izsák feleségének neve tehát a tanúk szerint lehetett Kálmán Erzsébet, de lehetett más is, erről nemigen hallottak.

Jakab Izsák távozásának irányáról Istvánfi Sándor és Kovács József vallották ugyan, hogy Nagyvárad felé vitték, de Kovács József azt is hozzátette, hogy Nagyváradon akkor a várat építették, és Jakab Izsákkal és társaival kényszermunkát végeztek a várépítésnél. Ez az adat aligha vonatkozik arra a Jakab Izsákra, aki a folyamodó dédatyja volt, mert az a Jakab Izsák 1800 körül került a folyamodó előadása szerint Kőrispatakról Biharba, és nincs rá adat, hogy ebben az időben Nagyváradon várépítkezés folyt volna. Kovács József, aki a bözödújfalusi szombatosok múltjával szokott foglalkozni, nyilvánvalóan összekeverte Jakab Izsák történetét az 1638-ban Désen elítélt szombatosokkal, akiket valóban vittek kényszermunkára több várépítéshez, többek között Nagyváradra is.

Hasonlóképpen régebbi politikai üldözéshez kapcsolta Jakab Izsák történetét Lőrinci János is, aki szerint Jakab Izsákkal egyidejűleg többeket elvittek a községből, így a papot is. Az egyik elhurcolt falubeli Makfalváról visszaszökött. Ez a tömeges elhurcolás szintén aligha illik a XIX. század első éveire, mert ekkor, ha voltak is szombatosok elleni perek, de nincs semmi adat rá, hogy ezek vádlottai között papok is szerepeltek, ha pedig valamely politikai mozgalomban szerepelt volna Jakab Izsák, és ezért vitték volna el, ezt a politikai mozgalmat

a tanúk nyilvánvalóan meg tudták volna pontosan jelölni.

A kőrispataki és bözödújfalusi tanúk vallomásából megállapítható tehát, hogy Kőrispatakon élt az emléke annak, hogy valamikor Kőrispatakról egy ott lakó Jakab Izsák nevű magyar embert elhurcoltak, de hogy mikor, azt hozzávetőleg sem tudták és ez az emlék is szinte legendává vált, és különböző más legendákkal tarkították. Tekintettel arra, hogy Kőrispatakon és környékén éltek Jakab családi nevű székelyek, valószínű ugyan, hogy valamikor valóban élt Kőrispatakon egy Jakab Izsák nevű székely, aki onnan elkerült, de az a legendává alakult emlék éppenséggel nem elegendő annak valószínűsítésére, hogy ez a Jakab Izsák azonos azzal, aki a múlt század első felében Nagybáródon és Réven élt, és aki a folyamodó dédatyja volt.

Katona István, Munteán János, Ispán György, Katona János és Venter Gábor nagybáródi lakos tanúk egybehangzólag vallották, hogy személyesen ismerték Jakab Hermant, aki Rév községben volt vámos, és tudják azt, hogy szülei a Székelyföldről kerültek Nagyváradra, és magyar létükre a zsidókkal együtt ünnepeltek. Venter Gábort kivéve azt is valamennyien vallották, hogy Jakab Herman szülei Jakab Izsák és Kálmán Betti voltak, és Jakab Hermant „lufej, magyar-zsidó” néven nevezték, mert magyar létére vasárnap helyett a szombatot ünnepelte.

Ezeket a körülményeket a tanúk előadásuk szerint részben Jakab Hermantól, részben más, falubeli öregektől hallották.

Azonban, bár a tanúk Jakab Izsák és felesége származásáról mind tudták, hogy nevezettek a Székelyföldről kerültek Nagybáródra, pedig ez feltétlenül 1810 előtt, tehát mintegy fél évszázaddal a tanúk születése előtt történt, ennél kevésbé régebben történt eseményekről egyáltalában nem tudtak. Így a 81 éves Ispán Gábor és a 74 éves Katona János szerint ők kisgyermekek voltak, amikor Jakab Herman Révre költözött. Ez a vallomás azonban ellentétben áll a 17./-alatti községi bizonyítvánnyal, mely 1878-ban kelt, és azt igazolja, hogy Jakab Herman 20 évig lakott Rév községben. Minthogy Katona János születése 1868-ra, Ispán Gáboré 1861-re tehető, Jakab Herman már születésük előtt kellett Révre költözzen, sőt a 9./-alatti zsidó-összeírási kivonat szerint már 1848-ban is ott lakott.

Katona István és Munteán János egybehangzóan azt vallották, hogy Jakab Herman szülei csak

Nagybáródon laktak, Katona János pedig azt is vallotta, hogy „mindig Nagybáródon laktak, nem mentek Révre”. Ez a vallomás is ellenkezik más adatokkal, mert a 2./-alatti zsidó-összeírási kivonat szerint 1840-ben Jakab Izsákot Réven írták össze, valószínűleg ott is halt meg, mert özvegye a 9./-alatti zsidó-összeírási kivonat szerint 1848-ban is Réven lakott.

A nagybáródi tanúk vallomása tehát a tanúk gyermekkorában és kevéssel születésük előtt történt események tekintetében zavaros és az okiratokból megállapítható tényeknek ellentmond. Ezekre a tanúk rosszul emlékeznek. Aligha hihető tehát, hogy a csupán hallomásból ismert, jóval régebbi események tekintetében, amelyek nem is a tanúk falujában zajlottak le (ti. hogy Jakab Izsák és felesége honnan került Nagybáródra), a tanúk vallomása teljesen pontos volna. Jakab Herman feleségének nevét csupán Katona István tudta, gyermekei közül pedig csak Katona István és Munteán János emlékezett háromnak a nevére. Azt azonban még Venter Gábor is vallotta, aki Jakab Herman szüleinek nevét és Jakab Herman csúfnévét sem tudta, hogy Jakab Herman szülei a Székelyföldről kerültek Nagybáródra.

Ebből nyilvánvalóan kitűnik az, hogy homályos emlékképpen beszéltek Nagybáródon arról, hogy a széltében ismert révi vámosnak, Jakab Hermannak szülei Székelyföldről kerültek Nagybáródra, de ez az emlék homályos, a tanúk, akik erről vallanak, más dolgokra annyira rosszul emlékeznek, hogy vallomásuk Jakab Izsák és feleségének Kőrispatakról való származása valószínűsítésére nem elegendő.

A kőrispataki, illetve bözödújfalusi és nagybáródi tanúk vallomását egybevetve, mindkét helyen tudtak valamit Jakab Izsák származásáról, de e tanúvallomás legfeljebb más bizonyítékok kiegészítésére volna alkalmas, egymagában azonban nem valószínűsíti azt, hogy a folyamodó atyai nagyatyai dédszülei, Jakab Izsák és Kálmán Betti nem zsidó származású erdélyi szombatosok lettek volna.

A folyamodó által újabban becsatolt okiratok pedig egyáltalában nem erősítik meg a kőrispataki és bözödújfalusi tanúk állításait.

Az Udvarhely megyei 1822. évi úrbéri összeírásnak 87./-alatt csatolt kivonata csupán annyit tartalmaz, hogy Kőrispatakon 1822-ben élt egy Jakab József nevű zsellér. Az, hogy a Jakab családi név a Székelyföldön elterjedt, és Kőrispatak közvetlen

környékén is előfordult, eddig is ismert tény volt. Az iránt sem volt kétség, hogy Kőrispatakon is előfordultak Jakab családi nevű székelyek. Ez most igazolást nyert. Mivel sem igazolja azonban ez az összeírás, hogy az úrbéri összeírásban előforduló Jakab József testvére vagy rokona volna a kőrispataki és bözödújfalusi tanúk vallomásában említett Jakab Izsáknak. A tanúvallomások a fentebb kifejtettek szerint épp arra mutatnak, hogy az a Jakab Izsák, akire Kőrispatakon emlékeznek, sokkal régebben élt. Még kevésbé valószínűsíti ez az okirat a legcsekélyebb mértékben is azt, hogy a 87./- alatti okiratban említett Jakab József a Nagybáródon élt Jakab Izsáknak rokona volna.

A 88. és 89./- alatti levéltári kivonatok csupán azt igazolják, hogy bizonyos marosszéki lakosok a múlt század első felében Marosszékről a mai Bihar vármegye területére költöztek, és új lakóhelyükön szükségük volt nemes voltuk igazolására. Semmi adat nincs arra, hogy a 88. és 89./- alatti okiratokban említett személyek szombatos meggyőződésük folytán költöztek volna el Marosszék területéről Bihar vármegyébe. Közismert tény, hogy a Székelyföld az aránylag igen szapora székely lakosságot nem volt képes eltartani, ezért a Székelyföldről állandó kivándorlás folyt. A kivándorlás állandó iránya Kolozsvár volt, de tudunk máramarosi és Szabolcs megyei telepítésekről is. A 88. és 89./- alatti okiratok arra mutatnak, hogy legalább egyesek a Székelyföldről Bihar vármegye területére is költöztek. Valószínű, hogy ha az udvarhelyszéki levéltár anyagát a románok nem vitték volna ismeretlen helyre, ilyen kivándorlásnak nyomait Udvarhelyszéken is feltalálnók. Nem jelenti azonban a 88. és 89./- alatti okirat azt, hogy az udvarhelyszéki szombatosok a múlt század elején nagyobb számban vándoroltak volna ki Bihar vármegye területére. Semmiképpen sem valószínűsíthetjük tehát ezek az okiratok azt, hogy a múlt század elején Nagybáródon élt Jakab Izsák és felesége szombatos meggyőződésük folytán Kőrispatakról vándoroltak volna Nagybáródra.

A 90./- alatti országos levéltári egyszerű másolat Betegh Imre bözödújfalusi, illetőleg atyhai plébános 1868. évi jelentését tartalmazza. E jelentés átírja Bertalan Antal bözödújfalusi plébánosnak 1747-ben adott információját, és többek között a következőket tartalmazza (: a Betegh-féle jelentés 16. oldalán: /: „Dominus Director Petrus Dobra ad instantiam meam /: id est Antonii Bertalan parochi

Bözödújfalvensis – notat Betegh:/ domos profugorum qui sub mea spirituali cura pure pute ob fidei odium in Transalpinam profugerunt, mihi dederat.” E szöveg szó szerinti fordítása a következő: „Dobra Péter az ország jogügyi igazgatója kéresemre /: azaz Bertalan Antal bözödújfalusi plébánosra – jegyzi fel Betegh:/ azoknak a menekülteknek házait, akik az én lelki gondozásom alól kizárólag hitbéli gyűlölség folytán Transalpinára menekültek, nekem adta.”

A folyamodó a Transalpina szót „Királyhágón túl” kifejezéssel fordítja, és e jelentéssel azt kívánja igazolni, hogy a bözödújfalusi szombatosoknak, akik hitük miatt menekülni voltak kénytelenek, állandó menekülési iránya volt a Királyhágó, és feltehető, hogy ezek jelentékeny része Bihar vármegyében telepedett le. Ebből következne az, hogy a XVIII. század legutolsó vagy a XIX. század legelső éveiben Bözödújfalun megindult szombatos perek hatása alatt határozta el magát Jakab Izsák arra, hogy Kőrispatakról Bihar vármegyébe költözik, ahol már más erdélyi szombatos ismerősökkel találkozott.

A Transalpina kifejezésnek „Királyhágón túl”-lal való fordítása azonban merőben önkényes. Transalpina szó szerint „havason túli”-t jelent, így beszéltek például a rómaiak a mai Franciaország területéről „Gallia Transalpina” néven. Minthogy az Erdélyből való elköltözés esetén az egy Szatmár vármegyei vidéket kivéve, minden esetben valamilyen havas hegységen kell átkelni, a Transalpina szó bármilyen Erdélyen kívüli területet is jelenthet. A XVI., XVII. századi magyar és erdélyi szóhasználat azonban Havaselve, azaz havason túli rész alatt kifejezetten az Al-Duna alatt elterülő oláh vajdaságot, az ún. Havasalföldet értette. Így beszél az *Approbatæ Constitutiones* P. II. tit. 6. Moldva, Havasalföld és Erdély közötti szövetségről. Istvánffy pedig az 1595-ben Erdélybe bejött Mihály oláhvajdát kifejezetten „Transalpinum principem”-nek nevezi. /Istvánffy: *Historiarum Regni Hungariæ Libri* 411. l./: A Transalpina kifejezést felváltva használták a Valachia kifejezéssel /: Istvánffy: *i. m.* 415. l./: A Betegh által idézett Bertalan-féle információban szereplő Transalpina alatt tehát nem a Királyhágót, hanem az Al-Duna melletti Havasalföldet kell érteni. Ezt megerősíti Betegh jelentésének 8. oldala is, ahol a bözödújfalusi szombatosoknak „ad partes Turcicas” való meneküléséről történik említés.

Ez az okirat tehát semmiképpen sem valószínűsíti azt, hogy a bözdújfalusi szombatosok állandó menekülési iránya a Királyhágó lett volna, még kevésbé tartalmaz legtávolabbi utalást is arra, hogy a múlt század első felében a Bihar megyei Nagybárodon élt Jakab Izsák Kőrispatakról költözött volna oda.

Más bizonyítékot a folyamodó nem ajánlott fel. Hivatkozott ugyan arra a 40.666/1942. I. M. IX. számú beadványához mellékelt okfejtésben, hogy Jakab Izsák és Kálmán Betti családi neve is nem zsidó származására mutat, valamint arra is, hogy a zsidó rítus tiltja, hogy a fiút az élő apa vagy más vérrokon nevével azonos néven nevezzék, tehát Jakab Izsák, akinek a 8./ alatti conscriptio kivonat szerint egyik fia, valamint a 69./ alatti születési anyakönyvi kivonat szerint egyik unokája is az Izsák nevet viselte, nem lehetett zsidó. Ez az érvelés azonban figyelembe vehető nem volt. Mert igaz ugyan, hogy a zsidók a II. József idejében elrendelt vezetéknev felvételi kötelezettség folytán többnyire német vezetéknevet vettek fel, de ez nem ok arra, hogy minden zsidót, aki a XIX. század első évtizedeiben magyar vezetéknevet használt, nem zsidó származásúnak tartsunk. Hisz voltak zsidók II. József kora előtt is Magyarországon, akik ilyen utónevekből képzett vezetéknevet használtak. Pl. Jakab Náthán Budán 1689-ben (Virág: *A zsidók jogállása Magyarországon 1657–1780.* 58. l.). Az pedig, hogy az állítólagos rituális tilalom ellenére Jakab Izsák a maga nevééről nevezte el egyik fiát, éppen nem bizonyít Jakab Izsák szombatos

származása mellett, mert a szombatosok, mint akik vallási meggyőződésből tértek át az izraelita vallásra, az izraelita rítus szabályait a legtöbb zsidónál szigorúbban megtartják. Ez tapasztalható pl. ma is Bözdújfalun.

A folyamodónak tehát nem sikerült valószínűsítene, hogy atyai nagyatyai dédszülei nem zsidó származású erdélyi szombatosok lettek volna, ennek következtében felesleges azzal foglalkoznom, bizonyítva van-e, hogy a folyamodónak 1848. január 1. napja előtt született legközelebbi anyai és apai nagyanyai felmenői Magyarországon születtek, hanem a folyamodó kérelmét el kellett utasítanom.

E határozatom ellen a kézbesítéstől számított 15 napon belül a folyamodó az 1896: XXVI. t. c. 22. §-a értelmében panasszal élhet a m. kir. Közigazgatási Bírósághoz. A panaszt nálam kell előterjeszteni.

A folyamodványhoz csatolt összes iratokat a folyamodók között elsőnek megnevezett személynek, dr. Jakab Miklós budapesti ügyvédnek kezéhez adtam ki.

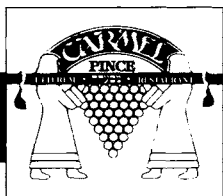
Budapest, 1943. évi február hó 19-én.

A miniszter rendeletéből:

Párffy
kir. kúriai bíró
ügyosztályvezető

LEGYEN A VENDÉGÜNK!

Nemzetközi specialitások,
zsidó konyha,
elegáns környezet, első osztályú kiszolgálás
várja Önt a

CARMEL PINCÉBEN

Budapest VII., Kazinczy u. 31.

Nyitva: naponta 12-től 23 óráig

Asztalfoglalás: 3-221-834 M 3-424-585

Légkondicionált étterem